

Själfnätbindning och själfångst på Harön.

Af

Nils Keyland.

Enligt vår svenska jaktlitteratur har hos oss nätet varit det mest vanliga och verksamma fångstredskapet mot själen.¹ Från nästan alla Östersjölandskap finnes dess bruk omnämndt.² Flerstädes nämnes själfnätfångsten som ett viktigt näringsfång. En insändare i *Svensk fiskeritidskrift* för 1910 meddelar t. ex., att vid Harstena i Östergötland på en sommar fångats 480 stycken själar med nät

¹ Med själfångstredskap menas här garn, saxar, tinor och krokar, således ej handvapen (skjut-, stick- och slagvapen). Äfven med vanliga fiskredskap, såsom refvar, ryssjor och nät, har själ fångats, men endast tillfälligtvis.

² Se Carl Linnæi *Öländska och Gothländska Resa*, Stockholm och Upsala 1745, sid. 184, 203, 270; *Ungdomsskrifter, Åhrlingska uppl.*, ser. II, sid. 180. Båda med illustration. — K. Wet. *Akad. handl.* 1757, sid. 191 ff., J. D. Cneiff, *Berättelse om Skälfångst i Österbotten*; — A. A. Hülphers, *Beskrifning öfver Ångermanland, Westerås* 1780, sid. 279, och *Beskrifning öfver Österbotten, Westerås* 1789, sid. 105, 152 m. fl.; — And. Aug. Leijonflycht, *Svenskt Handlexikon för Jägare*, Stockholm 1827, sid. 59; — Gustaf Holmers, *Anteckningar om sättet Att skjuta och fänga Skälar uti Norra Skärgården af Stockholms Län*, Stockholm 1828, sid. 15; — *Tidskrift för jägare och naturforskare*, 1832 (nov.—dec. häftet), *Anteckningar i Zoologi och Jagt af W. v. Wright*; — G. Swederus, *Skandinavien's Jagt, Djurfänge och Vildafvel*, Stockholm 1832, sid. 137; — Sven Nilsson, *Skandinavisk Fauna*, Lund 1847, del I, sid. 282, 288, 309; — *Svenska Jägarförbundets Nya Tidskrift*, 1866, sid. 41, 1899, sid. 54; — *Läsning för Folket*, Stockholm 1867, sid. 14 ff., *Skäljakten på Gotland af P. A. Säve*; — Th. Hahr, *Handbok för jägare och jaktvänner*, band 1, 1866, sid. 357 och band 2, 1882, sid. 117; — *Svensk Fiskeritidskrift* 1895, *Våra svenska skälarter, deras fångst och skadlighet för fisket*, sid. 57; — I. Arwidsson, *Berättelse öfver fisket i Gefleborgs län under år 1904*, sid. 16 ff. — Sedan min uppsats skrefs (i början af år 1910), har följande tillkommit: *Svensk fiskeritidskr.* 1910, *Hvad bör göras för förminskande af själen*, af A. Ö—n, sid. 21; — *Från skog och sjö*, 1910, *Om säljakten i Norrland och bästa sättet att tillvarata dess produkter*, af J. A. Ling; — *Norrländskt Handbibliotek IV*, *Norrlands jakt och fiske af Sven Ekman*, Uppsala 1910, sid. 252.

För jämförelse hänvisar jag äfven till ett icke svenskt arbete: Nye Samling af det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter, Andet Bind, Kjøbenhavn 1788, *Om Steen-Kobben (vikarsjälen) af E. Rosted*, sid. 192 och 200 (med illustration af ett själfnät i vattnet).

och vid Gräsmarö många flera. Sven Nilsson berättar i sin Fauna, att man vid Öro Lotsplats i samma landskap under en natt fått 14 stycken i garnen. Emellertid finnas också meddelanden om att själfångst med nät numera är mindre gifvande än förr, beroende på den ökade sjötrafiken, hvarigenom själen skrämts och blifvit försiktigare.

Af denna orsak skall själfnätfångsten på Harön i Stockholms skärgård för närvarande vara betydligt mindre idkad än förr. Sällsynt är det numera, att man där gör nya själfnät. Man sliter vanligen de gamla, om man händelsevis har sådana i behåll.

Följande skildring torde i hufvudsak visa, med hvad redskap och metoder äfven t. ex. varg-, björn-, bäfver- och tumlarnät, som numera aldrig användas för fångst, fordom tillverkats. Dessa tillhöra liksom själfnätet det gröfre slaget i fråga om garn och maskor, och deras knutbildning är ofta identisk med själfnätets (jfr längre fram sid. 160).

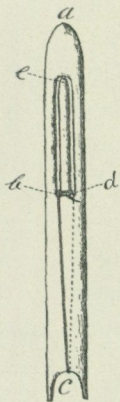

Fig. 1.
Själnätnål.

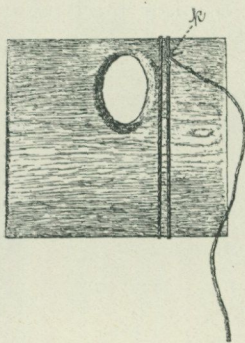

Fig. 2. Själnätkafle.

Redskap för själfnätknytning. *Själnätnålen* (förk. *nålen*), fig. 1, förfärdigas af hassel, stundom af björk. Den har den vanliga nätnålformen. Vid knytning af gråsjälfnät användes större nål. Nordiska Museets exemplar (n:r 114,990) är 0.5 m. lång, 0.06 m. bred, medan vikarenätnålen (n:r 114,993) är 0.44 m. lång, 0.033 m. bred. Tjockleken varierar från 0.002 till 0.005 m. Spetsen *a* fig. 1, kallas *näsan*, *c* *tungan*, *e* *gren*.

Bindkaflen (förk. *kaflen*), fig. 2, är en rektangulär platta af granvirke med svängda ytor och trubbeggade långkanter. Närmare dess ena kant finnes ett hål för tummen, jfr fig. 3, 4. Dess tjocklek vid midten är omkring 0.01 m. Museets gråsjälskaflen (n:r 114,991) är 0.18 m. bred, vikarekaflen (n:r 114,992) 0.14 m. Resp. längder (hvilka för bindningen ha mindre betydelse) äro 0.195, 0.155 m.

Till upphängning af maskorna vid knytningen användes en vanlig bindtjuga, *binntjyva*, med gaffelformig uppståndare, fig. 26. I fotställningen synes en lådförmig urgröpning, hvori man har nystanet liggande. Stundom lägger man där en sten, för att tjugan skall stå stadigt, eller tar man för samma ändamål spänntag med fötterna såsom fig. 26 visar. Tjugan i fig. 26 är från Länna s:n i Uppland, men liknar den på Harön brukliga typen.

Garn. Till vikarenät, *vikingnät*, brukas numera (köpt) renhäcklad långref, till gråsjälvät dito gröfre hysing. Förr brukades hemspunnet.¹ Till teln, *tärn*, hvarmed nätet bos efter öfre kanten, fig. 25 m. fl., begagnas niogarnslina.

Nålen fylles. Man virar änden (sladden) af garnet (som är på nystanet) ett par, tre gånger stadigt omkring nålens tungrot, *b*, *d*, gör från *b* ett slag till grenet *c*, vänder nålens motsatta sida till, tar garnet efter den prickade linien upp till *d*, träder det bakom tungan (via spetsen *e*) till *b*, drager det därifrån återigen omkring grenet och vänder nålen. Sedan fortsätter man åter och åter på samma sätt. Fig. 3 visar en delvis fylld nål.

Vi tänkas nu intaga en sittande ställning framför bindtjugan såsom i fig. 17.

Uppläggningsen. Första maskan.

Man slår änden af garnet, som är på nålen, två hvarf omkring bindkaffen och knyter en vanlig hårdknut, se fig. 2 *k*, tar detta af kaffen och hänger det på ena bindtjuggren, fig. 3.² I högra handen håller man, såsom där synes, nålen *a*, i den vänstra kaffen *b*, med tummen i hålet, fattar maskan med pekfingeret, sträcker och jämkar, så att knuten *k*, jfr fig. 2, kommer på midten. Sedan föres nålen efter den prickade linien: inunder kaffen, upp genom maskan och vidare. Sträcket nu garnet i pilens

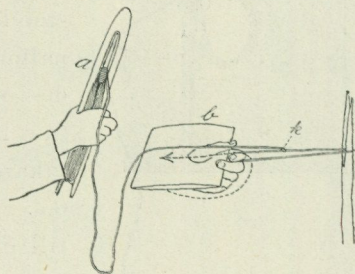

Fig. 3. Första maskan.

¹ Ett i Nord. Museets samlingar befintligt äldre självät (nr 100,774) från Källskär i Småland är synbarligen af hemspunnet garn. Dess maskstolpar äro endast omkring 0.15 m. långa, så att det har troligen användts till vikarefångst.

² Jfr sid. 160, not 3.

riktning, tills det tar stopp mot kafvelkanten vid pekfingret, så ha vi där första uppslaget till en knutförbindelse, fig. 4 *c*. Pekfingret aflägsnas nu och tummen lägges med ett fast grepp öfver *c*, så att det ej kan glida. Vi betrakta ställningen närmare. Garnet löper från knuten *k* till *d*, vidare under kafeln till *c*, hvarest det omfattar

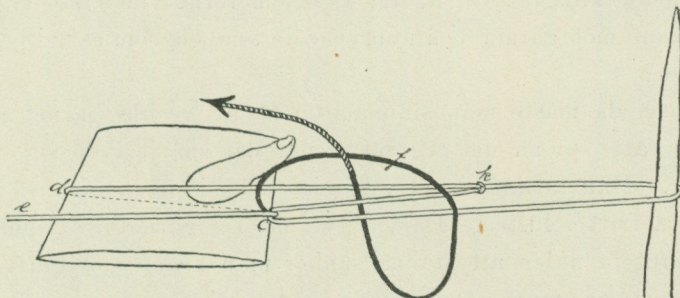

Fig. 4. Knytning.

maskan, sedan tillbaka (i riktning mot *c*) till nålen. Tummen hålles nu, som nämnt, tryckt öfver *c*. Nålen föres i en båge medsols, så att garnet lägger sig i en vid slinga *cf*, markerad genom en svart linie, stickes sedan upp mellan andra och tredje trådarna *kc*, *kd*,

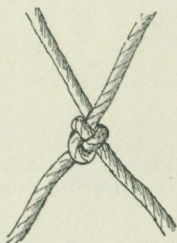

Fig. 5. Färdig, åtdragen själknätknut.

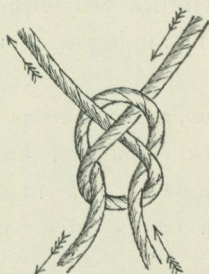

Fig. 6. Upplöst själknätknut.

Fig. 7. Vridknut.

n. b. inom slingan *cf*. Med vänstra tummen fortfarande tryckt öfver *c* reglerar man åtdragningen, så att knutarna bli väl åtsamsade. En väl åtsamsad knut bör se ut såsom fig. 5, där garnstolparna, axålen, utlöpa direkt i resp. riktningar såsom ekrar.

Den första med kaffe och nål gjorda knuten är färdig. Upplöst ter den sig såsom fig. 6 och visar sig fullständigt motsvara den

knut, som på sjömansspråk kallas *enkelt skotstek*.¹ På fiskarspråket benämnes den ömsom *sällknut* och *laxknut* (i *laxnät*). Den återfinnes äfven i det nämnda själ nätet från Källskär.²

Den andra maskan *c, k, d, c* är också färdig och kafflen tages ur.

Nästa maska (liksom de följande) göres på samma sätt: man fattar med pek fingret vid *d*, fig. 4, såsom förut vid *c*, stöder kafflens främre kant mot garnet och upprepar de tempon, som åskådliggjordes i fig. 3 och 4.

Då och då måste man stanna litet för att veckla garnet af nålen eller för att spinna det till rätta, när det snärjt ihop sig, hvilket ofta sker. Man fattar garnet i handen och släpper nålen, så att hon får snurra fritt i luften. Därvid tvinnar sig garnet rätt igen. För att till slut få nålen att stanna sänker man henne mot golvet.

Försummar man att sålunda vidmakthålla den ursprungliga tvinningen och att få åtdragningen jämnt reglerad, som förut nämnts, uppstå vridknutar, fig. 7, och nätet blir trassligt.

Allteftersom maskorna bli färdiga, virar man dem om den motsatta tjuggren, fig. 8. På så sätt får man sitta stilla och slipper att flytta sig bakåt eftersom uppläggningsen tillväxer i längd.³

Uppläggningsen nackas, »oppnackinga». När man gjort så många maskor man vill ha nätet djupt till — $2\frac{1}{2}$ à 3 famnar —, tar man uppläggningsen af tjugan och träder i den riktning

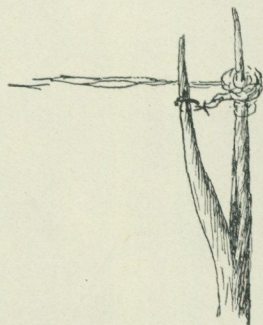

Fig. 8. Maskorna viras omkring tjuggren.

¹ Jfr Undervisning för manskapet vid flottan, II, Sjömanskap, Stockholm 1904, sid. 227, fig. 268 a, samt Hjalmar Öhrwall, Om knutar, Stockholm 1908, sid. 48 (och där i angifven litteratur).

² Enligt J. E. Österman från Harön duger ej *råmansknuten* (råbandsknopet) i själ nätet, då dessa nät måste äga stor motståndskraft. I andra gröfre nätsorter har jag emellertid funnit det mindre säkra råbandsknopet ofta använt. Tre undersökta bäfvernät hade råbandsknop, af åtta vargnät hade fyra skotstek och fyra råbandsknop, ett tumlarnät och ett silgarn hade skotstek. Vanliga fisknät, notar och ryssjor hafva nog i allmänhet råbandsknop.

³ Binder man uppläggningsen i stående ställning, hvilket stundom sker, har man första maskan upphängd på ett fäste i väggen i stället för på tjuggren. Man skrider då under knytningen baklänges öfver rummet eftersom uppläggningsen blir längre.

pilen i fig. 9 visar ett snöre *a*, *steckbande*, spiralformigt genom de åt en kant liggande (här udda) maskorna, dock med uteslutande af den första, n:r 1, som icke bör nackas. I verkligheten behöfves endast en helt kort snörstump, eftersom man vid påträdnigen skjuter ihop maskorna den ena efter den andra till ett knippe. I fig. 9 är maskornas antal 23 och från *b*, den sist gjorda knuten, löper sladden till nålen. I fig. 10 har den sista maskan däremot numret 22. Här är alltså föreslaget, att nätet skall bli en maska grundare än i förra fallet. Enligt den nämnda regeln, att *oppnackinga* börjar med den

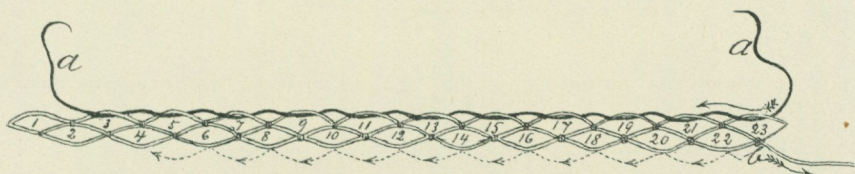

Fig. 9. En uppläggnig om 23 maskor nackas.

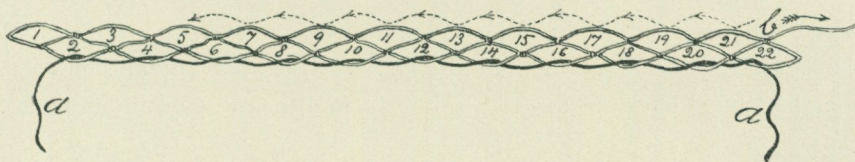

Fig. 10. En uppläggnig om 22 maskor nackas.

sist gjorda maskan, trädes *steckbande* i detta fall alltså först genom 22 och sedan vidare på samma sätt som förut genom alla de åt en kant liggande (här jämna) maskorna till och med två. Från *b*, den sist gjorda knuten, löper sladden till nålen.

Steckbandets ändar knyts ihop och knippet hänges på tjuggren. För att nu få maskorna jämnade, sträcker man dem med fingrarna såsom i fig. 11.

Vi utveckla nu vidare 23-maskförslaget, fig. 9, och jämföra, sedan uppläggnigen är nackad och upphängd på tjuggren, dess numrering med fig. 12, där fortsättandet med knytningen nu börjar. De udda maskorna i serien 3—23 äro, så att säga, bragta ur räkningen; de sitta uppknippade på *steckbande* och vända åt tjuggren. Man brukar kalla dem *stadmaskor* (sing. *stadmaska* eller *stad*), och det är de, som komma att bilda nätet yttersta kant. I händelse

här gällde 22-maskförslaget, fig. 10, blefve gifvetvis i stället de jämna i serien 2—22 stadmaskor.

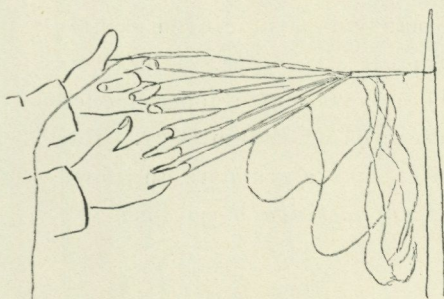

Fig. 11. Maskorna jämnas.

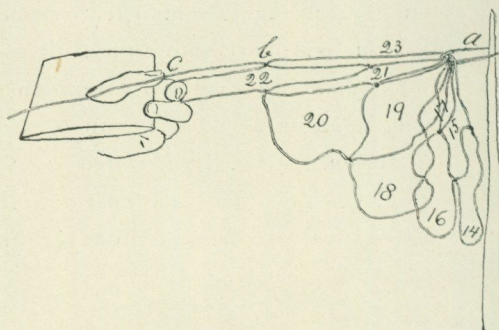

Fig. 12. »Gråtvarve» bindes.

»Gråtvarve» bindes. Man fattar med pekfingeret, såsom fig. 12 visar, den sist gjorda (icke nackade) maskan n:r 22 (från hvilken sladden löper till nålen) och slår i ändan på densamma en knut såsom förut är visadt i fig. 3, 4 c. Sedan knyter man på samma sätt maskor i följd vid n:ris 20, 18, 16 o. s. v. till och med den äfvenledes, som nämndt, onackade n:r 1 (n:r 13—1 äro å teckningen utelämnade).

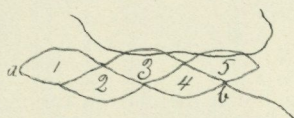

Fig. 13.

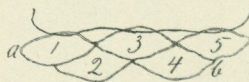

Fig. 15.

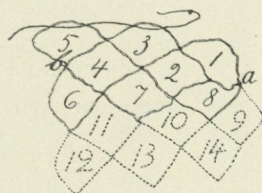

Fig. 14.

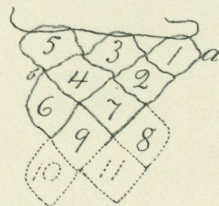

Fig. 16.

Fig. 13—16. Studie öfver uppläggnigen.

Låtom oss för öfverskådligketens skull experimentera med en uppläggning på endast tre masklängder, fig. 13. Vi följa den anförda regeln: tråda steckbandet först genom slutmaskan (här 5), vidare

genom den nästa udda (3) och lämna den första, som i fig. 9, fri. Steckbandet knytes och hänges på tjuggren, och knytningen af gråthvarfvet vidtager med början från den sist gjorda knuten *b*. Men dessförinnan bringas den ände af uppläggningen, där slutknuten *b* befinner sig, öfver åt knytaresidan såsom i fig. 14. Nu göras maskorna 6, 7, fig. 14. På grund däraf att n:r 1 ej är nackad, hafva vi plats för ännu en knut vid *a*, jfr fig. 13 och 14, och vi göra maskan 8. Af det prickade partiet framgår, att man allt framgent erhåller tre maskor på hvarje hvarf. Vore däremot, såsom i fig. 15, n:r 1 nackad, så erbjödes ej plats mer än för tvänne knutar, och man finge såväl i gråthvarfvet, n:r 6—7, som i de följande, jfr det prickade partiet, blott två maskor. Alltså: nackas begynnelsemaskan, blir nätet ett hvarf grundare och samma maska kommer till slut med blott som en betydelselös hörnsladd, se fig. 16 (1). Detta förhållande angafs af min sagesman som skäl för regeln.

Å fig. 9 och 10 anger de prickade linierna läget för gråthvarfvens läge och knytriktning.

Benämningen gråthvarf säges hafva uppkommit däraf, att man får gråta, när man binder det. Det är nämligen mycket krångligt att få det jämnt.

I t. ex. fig. 14 är gråthvarfvet färdigt, när man knutit maskan 8; *a* är sista knuten, och garnet löper från denna till nålen. Nu omkastas det hela igen, så att sista knuten blir vänd åt knytaren (å figuren alltså åt vänster) och maskorna 9, 10, 11 slås. O. s. v. hvarf efter hvarf. Hvarje nytt hvarf går, som numreringen visar, i motsatt riktning mot det föregående. När man en gång kommit i farten med bindningen, ger man sig ej tid att taga hvar och en maska för sig af kafveln, utan flyttar dem, allteftersom de bli färdiga, på motsatta sidan om tumhålet. Det är för att rymma ett större antal maskor som denna ända af kaffen är längre, jfr fig. 2. När det är fullt där, skjuter man dem alla af kafveln.

I fig. 17 visas, huru nätgrejan hänges upp på tjugan. Bindningen är långt framskriden. Själtnätbindaren håller just på att dra åt en knut.

Ibland händer, att till följd af felknytning maskor uppstå, som

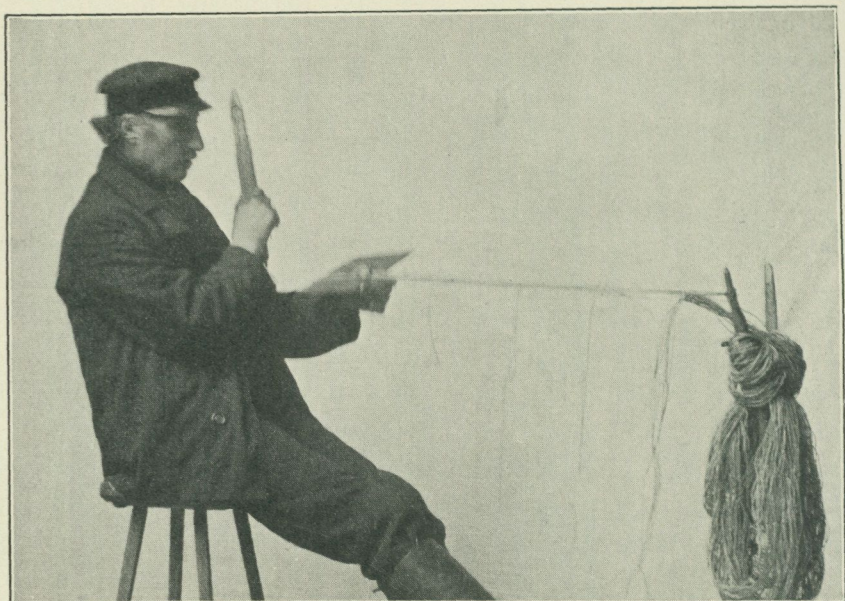

Fig. 17. Själnätbindaren Johan Ernfrid Österman från Harön.

ej gå i system med det hela utan hänga som sladdar, och sådana kallas *gallmaskor*.

Näten variera betydligt i fråga om storleken; 9—12 famnars längd, 2.5—3 famnars djup torde vara ordinärt.¹

Nätet bos. Till teln användes en sex garns tjärad tåglina. Denna viras ett eller två slag omkring högra låret, fig. 25 och 26. Tjugan med nätet placeras såsom i den senare bilden.

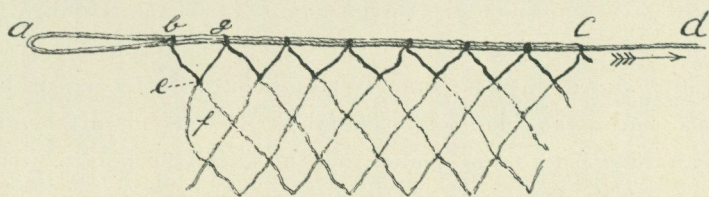

Fig. 18. Nätet förses med teln (bos).

Tåglinan, *tjärnrepet*, lägges i ena ändan dubbelt till en längd af cirka 2 m., fig. 18 *a—c*, och fastgöres efter nätets ena långsida

¹ Det nämnda själnätet från Källskär är 15.1 m. långt och 2.8 djupt.

genom ett (å bilden svarttecknad) halfhvarf af något gröfre och starkare garn än det som hittills kommit till användning. Härvid tillgår så. Garnet, som finnes på nålen, fastknytes först vid linan i punkt *b* ungefär en half meter från änden *a*. Sedan träder

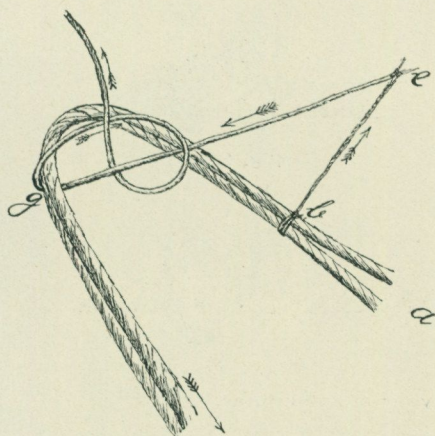

Fig. 19. En telnknut knytes.

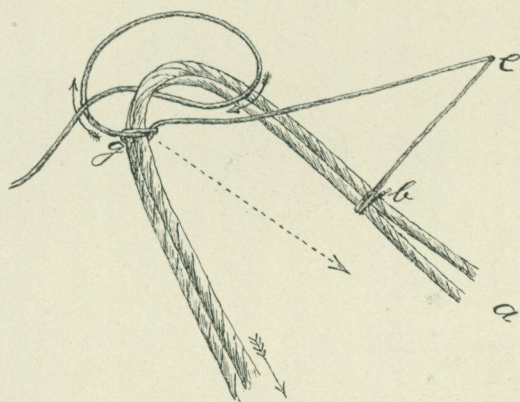

Fig. 20. Fortsättning af fig. 19.

man nålen genom hörnmaskan *f* och slår, nu utan kaffe, ett skotstek *e* såsom förut är beskrifvet i fig. 3, 4; *be* har ett axåls längd, så alla de följande slagen i detta hvarf. I *g* göres nästa telnknut, nu med tillhjälp af nålen. Fig. 19 visar första tempot: från den sist gjorda knuten *e* (obs. bokstafs-beteckningen i fig. 18 är bibehållen i fig. 19, 20, jfr dem) tager man nålen under telnlinan, mäter axålet *ge* efter synmärke lika långt med *eb*, jfr fig. 25, kniper fast garnet vid linan i *g* med nypan, lägger en slinga medsols, träder nålen under axålet och upp genom slingan, följ pilarna. Sedan åtdragning, fig. 26, och man erhåller halfknut *g*, fig. 20.

Andra tempot är åskådliggjort i fig. 20: från *g* lägges garnet åter i en slinga medsols, nålen trädes under linan tillbaka och upp genom slingan. Efter förnyad åtdragning samsas de båda halfslagen på så sätt, att man sträcker nålen framåt i den prickade pilens riktning. Äfven med tummen hjälper man till att åtsamsa knuten, så att den faller rätt och jämnt,

se fig. 21, hvilken åskådliggör den ej fullt åtdragna knuten. Pilarna visa, hur axålen löpa in och ut; *a* är resultatet af första tempot, *b*

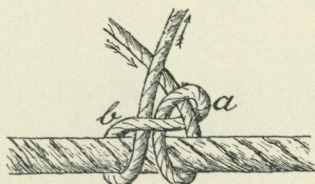

Fig. 21.

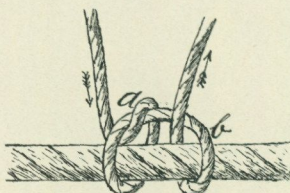

Fig. 22.

Fig. 23.

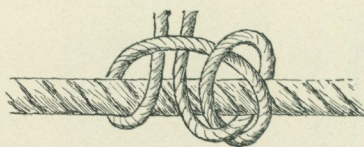

Fig. 24.

Fig. 21—24. Olika typer af telknutar.

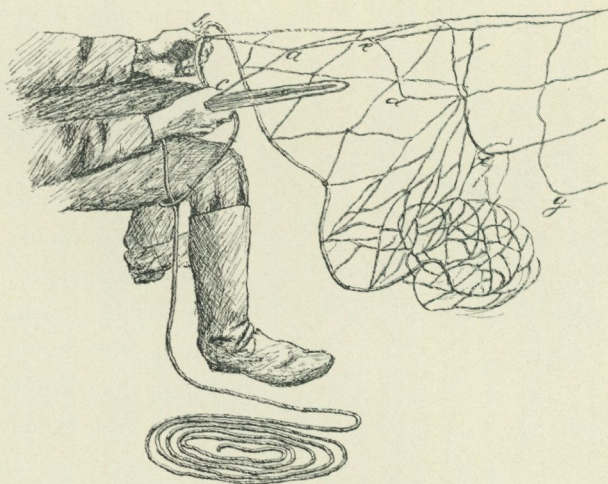

Fig. 25. Nätet bos.

Knytare afjämnar två maskstolpar.

af andra tempot. Axålen korsar hvarandra i in- och utloppet. En annan förekommande telknut är fig. 22; *a* åstadkommes här som *a* (tempo 1) i fig. 21, *b* åter genom ett omslag åt höger. Axålen divergera från knutpunkten.

Dessa knutar, 21, 22, äro i regeln tillräckligt säkra. Stundom plägar man emellertid förstärka dem med ytterligare ett omslag likt det första. Detta har skett i fig. 23, hvilken är = fig. 22 plus detta tillägg. Fig. 24 föreställer en annan stundom förekommande telknut.

Själtnätbindare göra telknutarna ofta hvar och en på sitt vis.

Fig. 26. En telknut åtsamsas.

I fig. 25 är boingen långt framskriden. Det redan bodda partiet har bindaren liggande på golfvet, jfr fig. 26. Han synes just sysselsatt med att afjämna tvänne stolpar (axäl) *ab*, *ac*, så att de bli lika långa. Sedan knuten blifvit slagen vid *c*, upphämtar han med nålen maskan *d* och afmäter mot telnan på samma vis axälarna *ae*, *de*; sedan till *f*, *g*, o. s. v. Detta förtydligar hvad ofvan sagts i beskrifningen till fig. 18. I fig. 27 visas telnmaskornas rätta form. Vinkeln, som vänder ned, skall vara spetsig, ej trubbig som i fig. 18.

När nätet är färdigbodd, kapas linan, dock ej omedelbart vid ändan af nätet. Man lämnar en ungefär 6 dm. lång stump, *landsmälta*, till nätets fastgörande vid stranden.

Stickor eller flöten, *pulkor*, göras af kärnfrisk gran, ungefär 30 cm. långa, 5 cm. breda vid midten, runda på öfre sidan, flata på den undre, spetsiga åt ändarna med tvänne tvärskåror för påbindningen. De svedas öfver elden för att få mörk färg. Annars ligga de och

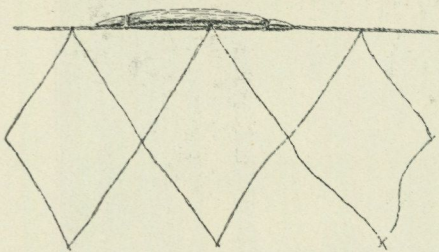

Fig. 27. Teln med påknutet flöte.

lysa på vattnet och skrämma själen. De påbindas med groft notgarn. Fig. 27 visar ett på tvänne ställen fastbundet flöte. Å *sommarnät*, d. v. s. nät för fångst i öppet vatten, anbringas flötena på det inbördes afstånd och till det antal fig. 28 anger.¹ På vinternät (för fångst

under isen), fig. 29, har man endast ett par flöten. Därom vidare nedan. Sänken användas ej.

Alla nät *tjäras*, vanligen i juli eller augusti, »annars äter mäsik (*grundmäler*) opp dom». Därvid användes en gryta med tjära, hvori de nedpätas med en käpp. Efter en stunds lindrig uppvärmning placeras de på ett galler af käppar, lagdt öfver grytan. »Ångan stiger och tinar ur garnet den öfverflödiga tjäran.» Gråsjäl-nät, hvilka numera bindas af tjärad hysing, behöfva ingen särskild impregnering.

Fångst med själ-nät i öppet vatten (sommarnät). Bästa tiden för fångst af såväl gråsjäl som vikaresjäl är i september och oktober, när nätterna börja bli mörka, ej under stark storm — då går han ej i land — men helst efter sådan. Det bör icke vara månljust. Näten pläga utläggas vid solnedgången. Man sträcker dem rätt ut från land på läsidan vid platser, där själen brukar gå upp, fig. 28. *Landsmältan* (se ofvan) fastgöres genom en rännsnarögla vid landfäststen *a*, som ej får vara tyngre än vid pass ett kilo. Vid telnans

¹ Källskärnätet har 22 flöten, 0.43 m. långa och 0.04 m. breda, svartsvedda, f. ö. af samma virke och form som de här beskrifna.

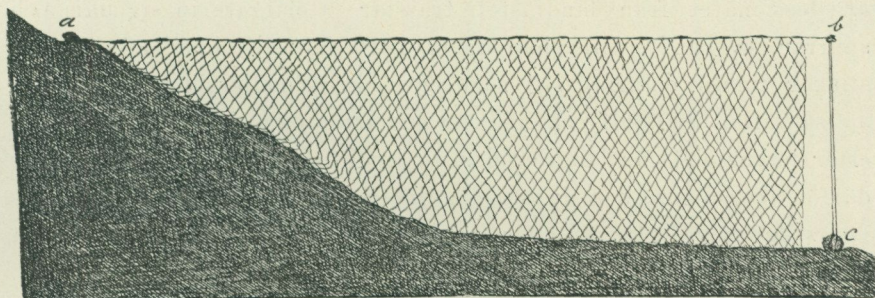

Fig. 28. Själtnät i öppet vatten
(»sommarnät», förkortadt å bilden).

motsatta smälta, jfr fig. 18 *a-b*, fastgöres en träklabb *b*, förtydligad i fig. 29, af ungefär 15 cm. längd och 10 cm. bredd. Från denna utlöpa äfven ankarlinorna *bc*, hvilka hafva en längd motsvarande nätetts djup. Vid deras bottenända *c* är fastknuten en sten så tung

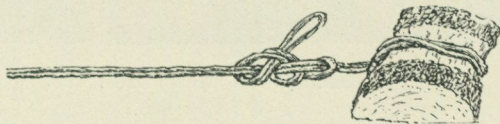

Fig. 29. Flöte, hvarvid ankarlinorna fästas.

som själfångaren orkar med att hala upp tillbaka ur sjön. Denna sten, som kallas ankaret eller ankarstenen, bör helst placeras i en fördjupning i botten, så att den ej kan rubbas. I bottenmaskorna fäster man en eller annan sten att hålla det i läge.

Stundom tillfogar man ett andra nät med gemensam förankring i *bc*, fig. 28. Detta fastgöres med sin smälta vid flötet *b* på samma sätt som landnätet. Landändan däremot sträcker sig ut till sjöss utan förankring.

Vi ta oss härmed friheten citera ett samtal, som en insändare i Stockholms Tidningen¹ haft med vår själdödare från Harön. Däri beröres själfva fångsten.

»När sälen kommer simmande fram mot sin kända hviloplats, får han hufvudet i nätet, gör så en sväng och rifver, som afsedt

¹ D. 14/2 1910.

är, loss nätet från landfästet, trasslar ytterligare in sig däri och snurrar så rundt, tills han inom kort fått allt hvad af nät med stickor finnes omkring sig som en säck. Emellertid tar sälen sig ej så sällan lös själf och utsikterna härför ökas i samma mån han efter fastnandet får längre tid sitta kvar på nätet. Vittjandet bör därför ske så fort den uppstigande månen eller begynnande dagsljus gör sådant möjligt. Är då sälen lefvande, får han ett lätt slag på nosen, för hvilket han genast dör.

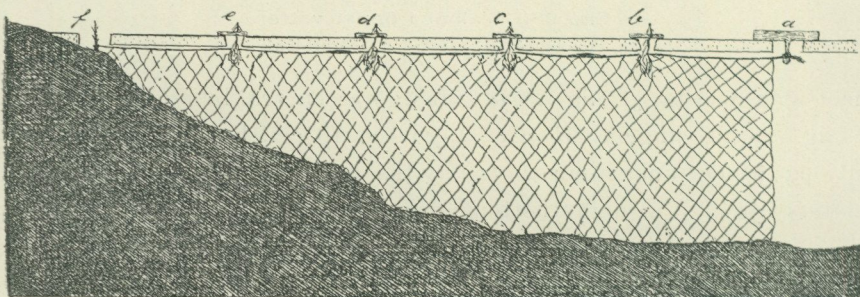

Fig. 30. Själnät under isen
(»vinternät», förkortadt).

En större fet säl lämnar fångstmannen jämte skinnet, värdt 6—10 kr., 80—90 kg. späckkött, som med tillsats af talg och tjära ger omkring 40 liter tran, detta enligt Östermans beräkning.

En fångad säl skulle således lämna en rätt god inkomst, men näten bli ju rätt snart förslitna och gå ofta nog helt förlorade. Då garnet till ett nytt sådant kostar omkring 25 kronor för ett vikare-nät och ett gräsäl-nät, hvartill användes s. k. hyssing, är högst betydligt dyrare, riskerar ju en sälfångare en ganska dyrbar materiel.»

Sökandet efter ett neddraget nät utgår från platsen för förankringen, hvilken fångstmannen måste hålla reda på. Sannolikast är, att det ligger i vindens riktning från denna plats. Det hämtas upp med en s. k. socken med krokar.

Fångst under isen med s. k. vinternät, fig. 30. Först hugges på ett afstånd af nätets längd från landet ett hål *a* och sedan i rak linie från detta några smärre hål *b*, *c*, *d*, *e*. Tätt invid landet

göres åter ett större hål *f*; *a* och *f* böra vara aflånga med längdriktningen mot stranden. Vid landsmältan fästes ett snöre af något mer än nätets längd och vid andra ändan af snöret fastknytes en

Fig. 31. Till torkning upphängda själtnät.

stång kallad *rå*. Nätet lägges på isen vid yttersta hålet *a*, och stången stickes ned under isen. Den ene af dem, som deltaga i utläggningen, skjuter med en skaftad tråklyka — detta för att slippa ligga i det kalla isvattnet med händerna — fram den vid snöret sittande stången från hål till hål ända till landhålet, där han drager upp den. Sedan halar han till sig landändan af nätet

med tillhjälp af snöret, som löper under isen. Den andre deltagaren matar ned nätet i hålet *a*. Landsmältan knytes omkring en torr algren, som nedstickes i stranden. Öfver hålet *a* placeras den s. k. själtnätarmen, en träklabb med en i ändan förtjockad stark grenstump, hvilken riktas nedåt i hålet. Smältan (samma som fastgöres vid sommarnätets ankarflöte) fästes vid grenstumpen. Flöten användas ej, endast ett par stycken, »så mycket att det lyfter teln». Till att hålla det uppe begagnas i stället alkivistar med påsittande toppris. För hvart och ett af de mindre hålen *b, c, d, e* tvinnar man in en sådan i de öfversta maskorna och fäster rotändan i en klufven käpp, placerad öfver hålet. Till sist fyller man noga igen hålen med is, så att själen, när det frusit, utestänges från att hämta luft där. När man vittjar, hugger man ett hål i isen öfver teln och ser efter, om den är i sitt läge.

När nu en *viking* — för gråsjäl användes ej vinternät — kommer och rycker, brister det ena bräckliga fästet efter det andra, undantagandes *armen* (träklabben med grenstumpen), hvilken i detta fall bildar ankaret, jfr förankringen i fig. 28.

Bästa tiden för fångst med vinternät är efter fjärdarnas tillfrysande i januari eller februari. Senare, när fräthål börja uppstå i isen, hvarigenom själen hämtar luft, lönar det sig icke med nät.

Fig. 31 visar hur själtnäten efter användningen upphängas till torkning.